

ХІІІ МІЖНАРОДНИЙ СЛАВІСТИЧНИЙ КОЛОКВІУМ (Львів, 19–21 травня 2004 р.)

Однією з важливих передумов розвитку будь-якої ділянки науки, в тому числі слов'янознавства, є можливість широкого спілкування вчених різних наукових осередків (як вітчизняних, так і зарубіжних), що дає змогу безпосередньо ознайомлювати один одного з результатами своїх наукових досліджень та апробувати їх шляхом дискусій; обмінюватися найновішою інформацією та виданнями. Найефективнішим і давно випробуваним способом здійснення таких контактів є наукові конференції, симпозіуми тощо. З 1992 р. багато українських і зарубіжних славистів зустрічаються на Міжнародному славистичному колоквіумі (МСК), який проводиться у Львові кожного року в травні і приурочується до Дня пам'яті рівноапостольних Кирила і Мефодія. Його організатором виступає Інститут славистики Львівського національного університету ім. І.Франка спільно зі Славистичною комісією Наукового товариства ім. Шевченка.

Цьогорічний, тринадцятий за рахунком, МСК був найбільш представницьким – у ньому взяли участь та виголосили доповіді 86 вчених. Україну представляли 62 науковці зі Львова, Києва, Одеси, Рівного, Ужгорода, Івано-Франківська, Острога та Нововолинська. Зарубіжну славистику репрезентували понад 20 гостей із Польщі (6), Македонії (5), Сербії (4), Болгарії та Чехії (по 3), Росії та США (по 1). Відбулося два пленарних і шість секційних засідань.

Відповідно до традиції, започаткованої ще на першому колоквіумі, пленарні зібрання присвячуються в основному кирило-мефодіївській спадщині та історії славистики. Власне ця проблематика посіла чільне місце і в роботі цьогорічного форуму, де їй було присвячено вісім доповідей, з яких п'ять стосувалися різних аспектів кирило-мефодіани. **Володимир Чорній** (Львів) у доповіді “Нові підходи до проблеми виникнення слов'янської писемності: концепція Михайла Брайчевського” намагався привернути увагу до книги українського вченого, яка вийшла двома виданнями (у 1998 і 2004 рр.) під назвою “Походження слов'янської писемності”. Її автор висунув припущення, що глаголиця виникла на теренах, населених східними слов'янами, на базі так званого сарматського письма. Саме цією азбукою, на думку М.Брайчевського, були написані книги, з якими під час подорожі до Хозарії 861 р. ознайомився Константин Філософ. Дещо в іншому ракурсі підійшов до кирило-мефодіани **Веселін Панайотов** (Шумен, Болгарія), який ретельно вивчив найдавніші церковні книги, перекладені солунськими братами з грецької мови на старослов'янську і шляхом ретельного співставлення перекладів з оригіналами віднайшов ряд текстів, переважно гимнографічних, написаних Кирилом і Мефодієм. Ряд питань, що стосуються ролі кирило-мефодіївських засад у практиці перекладу богословських книг на старослов'янську/церковнослов'янську мови розглянула **Ніна Пашаєва** (Москва). **Йованка Стояновска-Друговац** (Скоп'є, Македонія) звернулась до комп-

лексної проблеми кирило-мефодіївської традиції в македонській культурі. **Алла Татаренко** (Львів) зосередила увагу на постмодерних прикладах використання і тлумачення легенд про святого Кирила, проаналізувавши функціонування цього образу у романах сербського письменника М.Павича та македонського літератора В.Андоновського.

Другий блок пленарних засідань становила історія славістики. Значне зацікавлення викликала доповідь **Сергія Гануса** (Ужгород) “Передромантизм і німецька славістика на зламі XVIII–XIX ст.” Доповідач ґрунтовно розкрив початковий етап становлення науки про слов’ян у німецькому інтелектуальному середовищі доби раннього романтизму. Спираючись на багатий фактичний матеріал, **Іраїда Галенко** (Львів) охарактеризувала основні етапи розвитку філологічної славістики у Львівському університеті у другій половині XIX–30-х роках XX ст. **Богуслав Бакула** (Познань, Польща) зробив спробу сформулювати постулати сучасної славістики, виходячи з нових умов, які склалися у зв’язку з входженням ряду слов’янських країн до Європейського Союзу. Про українську сербістику початку XXI ст. йшлося у доповіді **Деяна Айдачича** (Белград, Сербія). **Маргарита Кривенко** (Львів) розповіла про дарчі надписи на книгах з бібліотеки професора Нонни Копистянської.

Жвавий обмін думками відбувся на засіданнях секції літературознавства та міжслов’янських взаємин, у яких взяли участь як вітчизняні славісти, так і відомі дослідники з Болгарії, Македонії, Польщі, Сербії, Чехії. Глибиною аналізу та оригінальною концепцією відзначався реферат **Зої Каранович** (Новий Сад, Сербія) “Концепт національної літератури (на прикладі сербської і хорватської пісенної традиції)”. **Ярослава Ко-**

нева (Ольштин, Польща) звернулася до проблеми магічної культури у сучасній польській етнології, яка є предметом зацікавлення не лише етнологів, а й істориків літератури. Фольклористичний компонент конференції був представлений також доповіддю **Майї Якимовської-Тошич** (Скоп’є, Македонія), яка вдалася до порівняльного ана-

лізу македонських та українських народних загадок. Важливим питанням типологічного вивчення балади у літературах слов’янських народів присвятила свою доповідь **Людмила Петрухіна** (Львів) “Діалектика Ероса і Танатоса в слов’янській романтичній баладі”.

Особливу увагу учасників конференції привернули проблеми, пов’язані з дослідженням окремих етапів у розвитку слов’янських літератур під кутом зору культурологічних феноменів. **Тетяна Дзядевич** (Люблін, Польща) зробила цікаву спробу висвітлити деякі аспекти взаємин імперської ідеології та романтизму. **Стиліян Стоянов** (Благоевград, Болгарія) звернувся до малодослідженої, але надзвичайно цікавої у типологічному плані теми – висвітлення історичної дійсності у болгарській поезії 30-х ро-

ків XX ст. Українсько-чеські культурні взаємини обрали темою своїх доповідей чеський дослідник **Петр Каліна** (Брно, Чехія) (“Рефлексія життя і творчості Миколи Лисенка у Чехії”) та український славист **Володимир Моторний** (Львів) (“Поезія чеського модер-

нізму в перекладах Остапа Луцького”). Нові факти-причинки до історії українсько-польських літературних та культурних контактів містилися у доповідях львівських дослідниць **Олександри Лук’яненко** (Львів) (“Рідкісні видання Юліуша Словацького у книгозховищах Львова”) та **Уляни Граб** (Львів) (“Неопубліковані листи Мирослава Антоновича до Адольфа Хібінського”).

Предметом пильного зацікавлення славістів були також інші компаративістичні теми: **Мирослав Коуба** (Прага) зробив плідну спробу типологізувати українські впливи на відродження у південних слов’ян; **Наталія Григорашич** (Львів) проаналізувала літературні студії Михайла Драгоманова, що друкувалися на сторінках болгарського видання “Сборник за народни умотворения, наука и книжнина”, **Ольга Кравець**

(Львів) – україніку хорватського компаративіста Йосипа Бадалича, **Таня Стоянова** (Благоевград, Болгарія) – рецепцію творчості Льва Толстого у Болгарії. **Зоряна Гук** (Львів) присвятила свою доповідь жанру антиутопії в сучасних сербській та білоруській літературах, звернувшись до творчості відомих прозаїків Светислава Басари та Василя Бикова.

У значній частині доповідей висвітлювалися важливі питання розвитку окремих слов'янських літератур. Зокрема, неабияке зацікавлення викликали концептуальні підходи сучасного письменства, про що свідчать реферати **Александра Прокопієва** (Скоп'є, Македонія) “Драма Томи Арсовського “Клімент Охридський” як натхнення слов'янською духовністю”, **Олдржішки Чвртнічкової** (Брно, Чехія) “Постмодернізм у македонській літературі: власне чи запозичене явище”, **Івонні Доровскої** (Брно, Чехія) “Особливості розвитку югославської драми другої половини ХХ ст.”). Літературний доробок визначних письменників слов'янських країн перебував у центрі уваги польських учених **Юліяни Макарчик** (Люблін, Польща) (“Проблема двійника у новелах Стефана Грабінського”) та **Людмили Мацкевич** (Люблін, Польща) (“Ідея євангельського добра у повістях та оповіданнях Анджея Струга), молодих українських славістів **Вікторії Мочерної** (Київ) (“Автобіографічні аспекти у творах Йозефа Шкворецького”), **Остаса Сливинського** (Львів) (“Природний роман” Георгія Господінова у світлі нової концепції невимовного”), **Мар'яни Климець** (Львів) (“Система символічно-фантастичних образів у прозових творах Антуана Густава Матоша”). **Олена Крупей** (Львів) присвятила свою доповідь питанням взаємозв'язків літератури і музики у чеській прозі ХХ ст.

Учасники колоквиуму мали змогу бути присутніми на презентації українського видання “Антології сербської постмодерної фантастики” Сави Дам'янова (ІА “Піраміда”, 2004). У ній взяли участь відомий український письменник, упорядник серії “FEST проза” Юрій Винничук, заступник директора видавництва “Піраміда” Орест Бакайчук, македонський літературознавець і письменник Александар Прокопієв, сербський славіст, директор електронної бібліотеки “Растко-сербська культура на Інтернеті” Деян Айдачич, а також упорядник українського видання антології Алла Татаренко.

Всього на колоквиумі було виголошено 28 доповідей з літературознавства.

Цікавими були доповіді на секції мовознавства. Значна їх кількість торкалася проблем сучасної фразеологічної й метафоричної систем слов'янських мов. Зокрема, у доповіді **Івана Теплякова** (Львів) “Інновації у чеській фразеології” йшлося про творення нових та модифікації старих фразеологічних засобів мови. Серед способів оновлення семантики фразеологізмів він виділив, зокрема, такі: заміна компонента звороту, перестановка компонентів сталого сполучення, контамінація – схрещування двох частин різних зворотів, яка може бути спеціальною, авторською або виникати як помилка мовців. Співзвучною цій темі була доповідь **Наталії Хороз** (Львів) “Фразеологія у сучасному хорватському суспільно-політичному тексті”, практичною базою якій послужили фразеологізми-заголовки. Використовуючи традиційні прийоми трансформування образних сполучень, доповідачка поділила їх на семантичні, структурно-семантичні, синтаксичні та морфологічні.

Функціонально-семантичному аналізу польських фразеологізмів з компонентами наз-

вами грошових одиниць присвячена доповідь **Галини Крайчинської** (Острог) “Польські фразеологізми з компонентом “grosz” на позначення господарської діяльності і товарно-грошових відносин”. Нумізматичні фразеологічні одиниці, вважає дослідниця, вирізняються доволі широким діапазоном якісного варіювання своєї семантики, яка значною мірою зорієнтована на володіння матеріальними цінностями, на позитивні /негативні риси характеру людини, на значення грошей у житті людини та на стосунки між людьми. У доповіді **Світлани Винниченко** (Львів) “Фразеологічні одиниці з компонентом “вода” в українській, польській та англійській мовах” проведені образні паралелі між двома спорідненими і однією неспорідненою мовою. Доповідачка вважає, що конотативний аспект значення вказаних фразеологізмів є носієм культурно-національної семантики, яка відбиває характер образного мислення народу та специфіку національного фразеотворення.

Іншій складовій образної системи – метафорі – присвятила доповідь “Метафора у чеському філософському тексті” **Надія Лобур** (Львів). Практична база дослідження – філософські праці Томаша Масарика. Метафора у філософському тексті, на думку доповідачки, доволі цікавий об’єкт студій завдяки своєму унікальному статусу – близькості до сфери мислення і свідомості. Метафорична модель філософського тексту пов’язана з кризовим станом свідомості, з проблемною ситуацією і з пошуком вирішення цієї проблеми, зі створенням оптимальної схеми пізнання світу. На широкому ілюстративному матеріалі доповідачка продемонструвала, що у філософський контекст “втягнуто” різноманітні тематичні групи (в основному це лексика, об’єднана темою руху, простору, дороги).

Наступний тематичний цикл, навколо якого можна об’єднати низку доповідей, присвячених проблемам творення і функціонування термінологіки у сучасних слов’янських мовах. Каталізатором змін, що відбуваються у західнослов’янському мовному просторі, є суспільні процеси, пов’язані зі вступом цих країн до Європейського союзу. Так, у виступі “Сучасна чеська мова в офіційному діловодстві” **Ольга Безулик** (Київ) зробила спробу окреслити основні тенденції розвитку чеської мови, що проявилися у мові офіційного чеського діловодства. У доповіді “Сучасна чеська термінологія на позначення правопорушень” **Олена Остапенко** (Львів), застосувавши прийом структурного аналізу, проілюструвала, що сьогодні ракурс запозичень у чеській мові дещо змінився у бік англіцизмів, а серед чеських лексичних одиниць переважають багатокомпонентні над однокомпонентними.

Виступ **Наталі Пілецької** (Львів) “Запозичення в новітній чеській економічній термінології” був присвячений ролі запозичень у розбудові економічної терміносистеми чеської мови. Основну увагу доповідачка зосередила на способах адаптації англійських економічних термінів у чеській мові. Співзвучна з попередніми її виступами була доповідь **Ірини Плетенецької** (Львів) “Основні способи творення хорватської економічної лексики”.

Питання ономастики були заторкнуті у виступі **Любові Осташ** (Львів) “Суфікси з приголосним “n” у чеських іменах”. Розглянувши активність цієї групи формантів у сучасному чеському антропоніміконі, доповідачка зробила вдалу спробу виявити особливості їх функціонування в офіційних варіантах чеських імен. Важливий аспект розвитку сучасної чеської мови розглянув **Богдан Шийко** (Київ). Доповідач охарактеризував найновіші часткові, ініціальні і комбіновані аббревіатури і їх походження у чеській мові. На його думку, комбінована аббревіація – найбільш динамічний спосіб творення нових слів.

Ірина Сує (Львів) присвятила свою доповідь українсько-польським рукописним словникам ХІХ ст. Об'єктом її дослідження стали українсько-польські словники І.Лаврівського та Й.Скоморовського. Проаналізований у доповіді матеріал засвідчує різностильове функціонування української мови ХІХ ст.

Лексичні засоби вираження епістемологічної модальності у верхньолужицькій мові на підставі текстів-спогадів Бено Будара “*Naľ pan a kruwa Greta*” розглянула **Наталія Вус** (Львів). Проаналізувавши твір лужицького письменника, доповідачка дійшла висновку, що у цьому типі модальності представлений світ переконань самого мовця, який зі своєї точки зору характеризує висловлення.

Питанням слов'янської акцентології присвятив свою доповідь **Ігор Станойоский** (Скоп'є, Македонія) “Парокситонеза на македонському та українському діалектному просторі”. Оперуючи ґрунтовною лінгвогеографічною базою, доповідач визначив аналогію явища парокситонези на Заході України та у центральному регіоні Македонії.

Зіставний аналіз синтаксичних конструкцій у діалектах македонської та української мов представила **Мілена Іванович** (Белград, Сербія). Вона визначила чинники, які впливають на вибір форми прямого додатка в аналізованих слов'янських мовах, а саме – інтенсивність заперечення (виражена за допомогою часток та прислівників), формальні і лексико-семантичні особливості додатка (зумовлені тим, якою частиною мови він виражений), а також його детермінованість.

Всього на секції мовознавства було заслухано 15 доповідей.

Найчисленнішою виявилась історична секція, на засіданнях якої було виголошено 37 доповідей. Переважна більшість з них поєднувалася між собою тематично. Так, окремий блок питань стосувався слов'янської ідеї. Зокрема, **Тамара Полещук** (Львів) простежила еволюцію панславістських стремлень у російській громадській думці ХІХ–початку ХХ ст. Цю тему конкретизувала **Наталія Саламаха** (Львів) у доповіді “*Михайло Погодін: біля витоків панславізму в Росії*”, в якій Михайло Погодін охарактеризований як родоначальник російського панславізму. Про особливості слов'янофільства науковців та громадських діячів України останніх десятиліть ХІХ ст. йшлося у доповіді **Олександра Музички** (Одеса) “*Слов'янська ідея у громадській та науковій діяльності Олексія Маркевича*”. До цієї проблематики примикає доповідь **Михайла Кріля** (Львів) про ідейно-політичну спрямованість VIII Міжнародного слов'янського з'їзду у Москві, що відбувся у 2001 р.

Надзвичайно широким був спектр доповідей, присвячених міжслов'янським взаєминам, передусім, зв'язкам України та українців зі слов'янським світом. Назвемо, насамперед, доповіді, що стосувалися українсько-слов'янських наукових контактів. Так, на багатому архівному матеріалі **Ольга Колосовська** (Львів) розкрила зв'язки із слов'янськими вченими Антона Петрушевича, а **Марія Баран** (Львів) – Зенона Кузєлі.

Найповніше в доповідях історичної секції було представлено українсько-польські стосунки. Зважаючи на те, що колоквіум відбувається у Львові і майже половину його учасників становлять історики західноукраїнського регіону, зрозумілим є підвищений інтерес до нашої сусідки Польщі. При цьому зазначимо, що увага в основному була зосереджена на українсько-польських стосунках другої половини ХІХ–ХХ ст. Так, про ставлення української суспільності правобережної України до польського повстання 1863–1864 рр. йшлося у доповіді **Богдана Гудя** (Львів) “*Українська суспільність Правобережжя і польське повстання 1863–1864 рр.*”. Українсько-польська культурна і наукова співпраця 90-х років ХІХ ст. відображена у виступі **Олени Литвиненко** (Одеса).

Ставлення австрійського уряду до українсько-польських взаємин у Галичині в 1907–1914

рр. розглядалося **Уляною Узькою** (Львів). Як окремий блок можна виділити доповіді **Пьотра Пизеля** (Варшава, Польща), **Івана Федика** (Львів) та **Оксани Юрчук** (Львів), присвячені українсько-польським політичним стосункам міжвоєнного двадцятиліття (1918–1939).

Продовженням численного ряду доповідей з цієї проблематики був виступ **Вільяма Ріша** (Колумбус, США) “Вплив польських ЗМІ на інтелігенцію та студентство Львова у 1953–1985 роках”. Питання українсько-польських відносин розкриті також у доповідях історіографічного та джерелознавчого спрямування. Зокрема, **Уляна Великопольська** (Львів) проаналізувала праці Мирона Кордуби, присвячені взаєминам між Руссю і Польщею у XII–XIV ст., а **Ольга Попович** (Львів) розповіла про публікацію польських джерел на сторінках видань Наукового товариства ім. Шевченка. Якоюсь мірою питання взаємин між українцями і поляками віддзеркалене у доповіді **Миколи Вітенка** (Івано-Франківськ) про польське велике землеволодіння у Галичині кінця XIX–початку XX ст.

Значно слабше на колоквиумі була представлена тематика, що стосується інших слов'янських країн та їх взаємин з Україною. Питання історії Чехії та Словаччини, а для певного періоду – Чехословаччини були представлені чотирма доповідями. **Іван Шніцер** (Ужгород) висвітлив судовий процес над Владіміром Тукою, відзначивши вплив цієї події на зростання словацького автономістського руху. **Оксана Лебедка** (Рівне) охарактеризувала діяльність Йозефа Сморковського під час “Празької весни” 1968 р. З цією темою тісно пов'язана доповідь **Андрія Слесаренка** (Рівне) про чехословацький самвидав 1960–1970-х років. А **Лідія Кіцила** (Львів) простежила процес трансформації зовнішньої політики Чеської Республіки в контексті європейської інтеграції.

Болгаристика відображена у трьох доповідях. Назвемо їх у хронологічному порядку. **Ігор Шпик** (Львів) охарактеризував болгарсько-українські культурно-релігійні контакти XV–XVI ст. Про унійний рух 60-х років XIX ст., спрямований на об'єднання болгарської церкви з Римом, розповів **Павло Тоцький** (Одеса). Співробітництво України і Болгарії 1990-х років у рамках міжнародних організацій висвітлив **Олександр Силка** (Київ).

Іншим південнослов'янським країнам, що певний час входили до складу югославської держави теж було присвячено три доповіді. Так, **Неделько Радославлевич** (Белград) охарактеризував духовний та літературний вплив Москви і Києва на сербську церкву XVIII–початку XIX ст. Перехід Югославії до нового економічного курсу у 1955–1956 рр. став предметом виступу **Юрія Шахіна** (Одеса), а **Микола Нагірний** (Ново-волинськ) розглянув відображення подій хорватсько-сербської війни 1992–1995 рр. в історіографії.

У рамки української славистики все виразніше вписується російська проблематика, яка раніше вважалась вітчизняною. **Ігор Момотюк** (Рівне) виступив з цікавою і певною мірою історіософською доповіддю “Цивілізаційна ідентичність Росії” як основа концептуальної диференціації підходів до інтерпретації її історії, що викликала жваву дискусію. Про відображення українського національного руху другої половини XIX–початку XX ст. у російських періодичних виданнях йшлося у доповіді **Олександра Цвіркуна** (Одеса). “Проблеми середньовічної історії слов'ян на сторінках московського журналу “Родина” (90-ті роки XX ст.)” – така тема виступу **Наталії Лешкович** (Львів). Не обійшли увагою на колоквиумі і Білорусію: **Ірина Смогоржевська** (Львів) висвітлювала про “львівський слід” Франциска Скорини.

Необхідно також відзначити, що, як і кожного року, на історичній секції приділялась певна увага слов'янській етнографії. Ця проблематика була відображена у доповіді **Михайла Глушка** (Львів), який розповів про деякі весняні обряди у слов'янських народів. Окрім того, **Уляна Мовна** (Львів) присвятила свій виступ внеску польського вченого Юзефа Гаєка в етнографічну науку.

Як і попередні колоквиуми, цьогорічне зібрання славистів відзначалося прагненням учених поділитися результатами своїх наукових пошуків і водночас ознайомитися з доробком своїх колег. Завдяки цьому, як пленарні, так і секційні засідання відбувалися жваво, зацікавлено. Часто обговорення доповідей переростало у дискусії, корисні не лише для зацікавлених осіб, а й усіх учасників. Власне можливість широкого обміну думками і є причиною того, що міжнародний славистичний колоквиум дедалі більше приваблює до себе як вітчизняних, так і зарубіжних вчених.

Надія ЛОБУР
Алла ТАТАРЕНКО
Володимир ЧОРНИЙ